

Г О В О Р

ПРЕДСЕДНИКА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ ДРАЖИМИРА МАРУШИЋА
НА ОТКРИВАЊУ СПОМЕН-ПЛОЧЕ 15.ОКТОБРА 1995.Г.

Поштовани пријатељи, другови борци,

драги суграђани!

Горњи Милановац је 1941. изгорео до темеља. Присетите се и сами колико смо пута, уназад пола века, изговорили ту кратку реченицу без потребе да је објашњавамо.

Као да је са тих неколико речи све речено. Можда је то и било сасвим довољно, јер је фађистичко зло тих година завилло у црно небројено градова и села у Европи. Зато милановачки црни окто бар није био изузетак који треба објашњавати.

Али, како време пролази и полако одлазе и последњи сведоци тог ужасног догађаја, та иста кратка реченица постаје све више некако успутна, тек детаљ из хронике коју смо чули или прочитали. Срећна је средина која схвати да памћење баш тада треба освежити.

Зато је откривање ове плоче, како је замислила и реализовала Општинска организација СУБНОР-а, важан тренутак за овај град. Можда се он догађа касно у односу на све друге догађаје које смо на сличан или монументалнији начин обележили, али сигурно није касно да датум, 15.октобар 1941. уклешемо за сва времена - да се не заборави.

У личној карти Горњег Милановца је уписано и у спомен плочи на градском тргу уклесано да је овај град основан указом Александра Карађорђевића 1853.г. да би шест година касније указом Кнеза Милоша Обреновића добио име које и данас носи. Дакле, Милановац има свој рођендан и имендан. Али, да ли смо се икада довољно замислили над чињеницом да је један од најмлађих градова у Србији, у својој историји од само 140 година, једном био апсолутно избрисан са лица земље. И тај дан је сада уклесан.

Нетреба нама ни да јадикujemo, нити да се правдамо, али нек се зна да смо из пепела васкрли, пре само 50 година, да је практично за непун век ипо овај град два пута подизан ни из чега.

15.октобар 1941. је највећа рана у његовим темељима. На ту рану ће подсећати ова плоча у камену "Плавог моста" где је некад, испод пруге уског колосека, почињала варош Горњи Милановац.

Помињали смо тако поносно да је у поробљеној Европи 1941. Г.Милановац био слободан град у саставу Ужичке Републике. Али оно што смо ми звали слободом у свеопштој ратној неслободи, за фашистичку силу беше само безобразан пркос једне чаршије од 3.500 становника - трн у оку који је требало одстранити.

Надирали су зато стално од Крагујевца и Тополе, бесни због сталног отпора који су им пружали крагујевачки и таковски батаљон, наносећи им велике жртве. Окупатор више није хтео само да освоји већ и да се освети. И десило се оно над чим се смртан човек, кад страсти већ постану историја, увек изнова пита: зар је морало да буде тако.

Хроничари су забележили, а има и оних који још памте – тог 15 октобра у сутон су се најпре појавиле наоружане немачке патроле спроводећи општинског добошара Жућу. Лупајући у добош, он је позивао грађане да се неизоставно окупе на Градском тргу. Кога затекну у кући или на улици биће одмах ликвидан. На тргу су немци мушкарце одвајали на једну страну, а жене и децу затварали у градску Цркву и порту.

Наше оружане јединице се беху повуке из града. Један део Таковског батаљона је био у покрету према Ужицу – по оружје. Становништво је остало незаштићено, а немачка освета је била окрутна.

За само неколико сати у буктињу су се претвориле абаџијске, опанчарске, металске радње, кафане, школа, читаве улице кућа.

Фосфорне немачке плочице, запалиле су две трећине града. Пред зору су из пепела штрчали само оџаци. Изгорело је 268 јавних и стамбених зграда. Кад је овај ђавољи хир завршен Немци су наставили према Крагујевцу, водећи за собом 130 мушкараца и више десетина жена. А у Крагујевцу је Немачка освета 21. октобра угасила 7 хиљада живота. Међу тим несрећницима било је и 73 милановчана, од старог доктора Катанића, до добошара Жуће.

Поштовани пријатељи, што нису запалили, Немци су у овом граду довршили бомбардовањем Страдали су и општинско начелство и Црква и у њима сва архива. Девет деценија што су газиле калдрмом старог Милановца, отишле су скоро без трага.

Па ипак, не сасвим. Нови град је ницао опет под правим угловима, трагом старих темеља, ентузијазмом који може да роди само онај тренутак кад човек поверује да је смрт побегла са његовог прага и да врата воде у нови живот.

Причу о томе докле смо данас стигли не треба вама да причам. Рекао бих само, ма о чему говорили - о становништву, економији, здравству, школству, култури - свеједно ова плоча нас подсећа да је све то израсло у последњих, само, 50 година.